

Крошка С. А. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до впровадження здоров'язбережувальних технологій на уроках / С. А. Крошка, Л. Л. Борисенко, С. І. Єршов // Гуманізація навчально-виховного процесу: збірник наукових праць. – Слов'янськ : ДДПУ, 2014. – С. 205 – 212.

УДК 371.487

***ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО
ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА
УРОКАХ***

У статті розкрито зміст поняття «здоров'язбережувальні технології», охарактеризована мета усіх здоров'язберігаючих освітніх технологій, описано валеологічні компетенції, які отримують учні під час використання здоров'язберігаючих технологій, визначені напрямки роботи у процесі занять для збереження здоров'я учнів. Описана модель професійно-педагогічної діяльності вчителя, яка спрямована на підтримання і збереження здоров'я учнів.

Ключові слова: здоров'язбережувальні технології, життєві компетентності, здоров'язберігаюче середовище, валеолізація уроку..

Постановка проблеми. Вивчення проблем здоров'я дітей у наш час набуває особливої актуальності. Про це свідчить статистика стану здоров'я школярів, яка сьогодні є досить невтішною. З різних причин кількість хворих дітей у нашій державі зростає. Велике значення в цьому відіграє соціально-економічна перебудова суспільства, незадовільні умови життя частини населення, що знижує компенсаторно-приспосувальні можливості дитячого організму та його опірності до дії різних шкідливих факторів, а також несприятлива екологічна ситуація.

Окрім зазначених вище причин незадовільного стану здоров'я дітей, у медико-психолого-педагогічних дослідженнях звертається увага на «шкільні» фактори ризику, які негативно впливають на здоров'я дітей. Сьогодні школа пред'являє значні вимоги до дитини, які нерідко не відповідають її фізіологічним можливостям.

Усе це переконує у важливості здоров'яспрямованої діяльності навчальних закладів, необхідності запровадження спеціальних заходів для збереження і зміцнення здоров'я школярів. Провідна роль у реалізації цього важливого завдання належить педагогам.

Аналіз основних досліджень. Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що різними аспектами проблеми збереження здоров'я цікавилось багато вчених. Так, питання формування культури здорового способу життя дітей розкриті в чисельних працях І. Брехмана, М. Гончаренко, В. Горащука, Т. Ротерс та інших. Виявлення факторів ризику, які негативно впливають на здоров'я дітей, здійснено в роботах В. Оржеховської, М. Лук'янченко, О. Дубогай, Т. Бойченко. Низка досліджень О. Балакіревої, М. Смирнова, В. Лозинського присвячені використанню здоров'язбережувальних технологій у роботі з учнями.

Постановка завдання. Мета роботи полягає у теоретичному обґрунтуванні педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до впровадження здоров'язбережувальних технологій.

Виклад основного матеріалу. Проблема першочергової уваги здоров'я сучасної людини обумовлює необхідність включення молоді у вирішення питань, пов'язаних із зміцненням і збереженням здоров'я, незалежно від її професійного вибору [6, с. 269]. На жаль, молоді люди не дотримуються принципів здорового способу життя, не приймають відповідних заходів для підтримки і зміцнення свого здоров'я, байдуже відносяться до фізичної культури і спорту [3, с. 111].

У зв'язку з цим, все більш актуальним стає питання пошуку ефективних здоров'язбережувальних технологій, а також формування організаційно-педагогічних умов здоров'язбереження в підготовці майбутнього педагога.

Мета усіх здоров'язберігаючих освітніх технологій – сформувати в учнів необхідні знання, вміння та навички здорового способу життя, навчити їх використовувати отримані знання в повсякденному житті. А це, по суті, і є однією із ключових життєвих компетентностей.

Валеологічне супроводження навчально-виховного процесу сприяє формуванню і розвитку декількох категорій компетентностей: соціальної, здоров'язберігаючої, життєтворчої, інформаційної.

Під соціальною компетентністю учнів мають на увазі вміння та навички оцінювати свої можливості та рівень підготовки, проектувати власну діяльність, приймати рішення, проявляти самостійність та ініціативу, будувати взаємовідносини з іншими, визначати власне місце в суспільстві. Формуванню соціальної компетентності сприяє проведення нестандартних уроків з урахуванням стилів роботи та можливостей учнів, дослідницька робота, розв'язання задач із валеологічним змістом, рефлексія на кожному етапі уроку [2, с. 41].

Здоров'язберігаюча компетентність – це комплекс знань, умінь, ставлень та цінностей, які спрямовані на збереження і укріплення здоров'я на уроках та в позаурочній діяльності. Формувати цю компетентність допомагає емоційний комфорт на уроці, розв'язання задач валеологічного змісту, проведення валеопауз, хвилин рухової активності.

Життєзберігаюча компетентність – це володіння культурою міжособистісних взаємин учителя і учня, або учня з учнем, вміння дотримуватись принципів толерантності, застосовувати мовленнєві навички, реалізувати загальнолюдські цінності, діяти в нестандартних ситуаціях, а також потреба у творчості. Цьому сприяє позитивна мотивація

діяльності вчителя та учнів, наявність позитивних психологічних настанов за допомогою слова, почуттів, жестів, використання практичних методів і технологій кооперативного навчання, створення проблемних ситуацій, захист творчих проєктів.

Інформаційна компетентність – здібність учнів орієнтуватися в інформаційному середовищі, знаходити потрібну інформацію та оперувати нею. Формуванню та вдосконаленню таких навичок допомагають задачі, для рішення яких потрібен пошук інформації, з використанням статистичних методів аналіз.

Перед вчителем початкових класів стоїть важливе завдання – сформувати особистісну компетентність учня. Однією із ключових компетенцій є здоров'язбережувальна, яка окреслює характеристики, властивості учня, спрямовані на збереження свого фізичного, соціального, духовного та психічного здоров'я. Це означає, що сучасний вчитель має добре володіти загально-педагогічними та спеціальними знаннями, вміннями і навичками, а також мати добре сформовані компетенції. А це можливо лише за умови високого рівня готовності до впровадження здоров'язбережувальних технологій.

На сучасному етапі основною формою організації навчальної діяльності залишається урок, тому основним напрямком цієї роботи є валеологізація уроку. Сутність валеологічно проведеного уроку полягає у тому, що урок, який забезпечує дитині і вчителю збереження і збільшення їх життєвих сил від початку до кінця уроку.

Валеологічно проведений урок повинен виховувати, стимулювати у дітей бажання жити, бути здоровим, вчить їх відчувати радість від кожного прожитого дня, викликати у них позитивну самооцінку.

На уроках у цьому руслі можлива робота за кількома напрямками. Позитивна мотивація діяльності – наявність позитивних психологічних настанов за допомогою слова, почуттів, і жестів стабілізує оцінку учня,

створює ситуації успіху для учнів, емоційний комфорт на уроці, що є профілактичним засобом попередження психотравматизму, стресів та неврозів.

Врачування індивідуальних стилів та можливостей навчання учнів. Створення середовища для вибору способів навчальної діяльності з урахуванням типу мислення, типу сприйняття, типу темпераменту, рівнів навчальних досягнень учнів, та використання технології кооперативного навчання забезпечує психологічний захист безпорадності у ситуації неспішності.

Забезпечення на уроці умов для рухової активності учнів. Зміна позицій корпусу дитини, проведення фізкультхвилинок, валеопауз, рухових, дидактичних ігор, гімнастики для очей, сприяє профілактики втомлюваності мозку, зниження зору внаслідок тривалого напруження очей, підвищує ефективність пізнавальної діяльності учнів.

Рефлексивність уроку. Фіксація власного ставлення до уроку на кожному його етапі за допомогою зорових сигналів, малюнків, схем, усної відповіді формує свідомість, критичне мислення учнів, що до знань або інформації отриманої на уроці, готовності використовувати її в житті за межами уроку, школи.

До активних форм і методів, що сприяють формуванню в учнів навичок критичного мислення, ініціативи і творчості, належать: ситуаційно-рольова гра; соціально-психологічний тренінг, метод аналізу соціальних ситуацій з морально-етичним спрямуванням, робота над проектами «Хочу бути здоровим», «Я і моє здоров'я», просвітницькі бесіди, лекції, методи вправ, спрямованих на розвиток контролю і самоконтролю, ефективного спілкування, розв'язування конфліктів, спільної діяльності та співробітництва [5, с. 44].

Валеологічно проведений урок повинен виховувати, стимулювати у дітей бажання жити, бути здоровим, вчить їх відчувати радість від кожного

прожитого дня, показувати їм, що життя – це чудово, викликати у них позитивну самооцінку.

Лише за цих умов реалізація освітньої траєкторії учнями за схемою: «знання» - «уміння» - «ставлення» - «життєві навички» сприятиме формуванню мотивації учнів щодо здорового способу життя.

Побудова здоров'язбережувального навчально-виховного процесу вимагає від учителя певної теоретичної готовності, тобто достатнього рівня засвоєння професійних знань, наявності у нього цілого ряду компетенцій, що водночас є складовими його загальної культури та культури здоров'я зокрема. Це обумовлює фахову мобільність педагога, яка виявляється в його здатності орієнтуватися у швидкоплинних соціально-педагогічних ситуаціях, адекватно розв'язувати педагогічні завдання [3]. Цим самим вчитель формує в учнів і відповідне ставлення до їх власного здоров'я.

Процес підготовки майбутніх учителів до формування здорового способу життя молодших школярів, ми розглядаємо як педагогічну систему, яка складається з різних взаємопов'язаних елементів, у тому числі, з мети підготовки фахівців, суб'єктів навчально-виховного процесу, змісту навчання і виховання, дидактичних і технічних засобів навчання, організаційних форм навчання.

Мета процесу підготовки майбутніх учителів полягає у розширенні світогляду і знань про побудову власного організму, сприйнятті ними навколишнього світу, розумінні зв'язку людини з довкіллям та ролі і місця її в збереженні багатств і краси природи. Вона є важливим інструментом у проектуванні навчального процесу, слугує орієнтиром для всіх напрямів навчання, ґрунтується на концепції діалогової взаємодії у процесі освоєння і засвоєння знань і вмінь, гуманістичних ціннісних орієнтаціях. Ця мета зумовлює певні особливості в підготовці до здоров'язбережувальної діяльності вчителя. Особливості такої роботи полягають в актуалізації

гуманістичного потенціалу майбутнього вчителя й трансформації педагогічної свідомості, пов'язаної з такими основними чинниками, як: зміна ставлення педагога до дитини; зміна ставлення вчителя до завдань навчально-виховного процесу; зміна ставлення до себе й свого здоров'я.

З урахуванням визначених особливостей діяльності вчителя в умовах здоров'язбережувального навчання й виховання учнів, а також з опорою на теорію діяльності, можна використати таку модель професійно-педагогічної діяльності вчителя, спрямованої на підтримання і збереження здоров'я учнів. Ця модель, на нашу думку, повинна включати такі структурні компоненти:

- мотиваційно-ціннісний (забезпечує професійно-педагогічну спрямованість на здійснення здоров'язберігаючої діяльності та передбачає визнання людини й її здоров'я як найвищих цінностей);
- змістовно-процесуальний компонент (сукупність узагальнених психолого-педагогічних знань, які необхідні для здійснення здоров'язберігаючої професійно-педагогічної діяльності);
- діяльнісно-творчий компонент (передбачає аналіз, осмислення, самоаналіз виконаної роботи, вимагає критичності мислення, здатності до оцінних суджень, рефлексії й корекції результатів власної діяльності).

Тому, важливим у підготовці майбутніх учителів є оволодіння інноваційними методами навчання, орієнтованими на імпровізацію, пошук, творчість, стимулювання евристичної діяльності, витіснення авторитарних способів пізнання, заснованих на запам'ятовуванні та репродукції. Освоєння цих методів забезпечує підготовку майбутнього вчителя до здоров'язбережувальної діяльності, навчає студентів як діяти, імпровізувати, стати творчими особистостями, виробити творчу установку

Засобами такої моделі підготовки майбутніх учителів є комплексні проблемні питання і завдання здоров'язбережувальної спрямованості, евристичні ситуації, вправи для відпрацювання комплексних дій, тести,

анкети, тренінги; використання різноманітної наочності, зокрема, аудіо- та відеотехніки, сучасних інформаційних носіїв, картотеки міжпредметних зв'язків, комплектів комплексних завдань, проблемних ситуацій валеологічного змісту, навчальних посібників, хрестоматій, оригінальних текстів і творів мистецтва, які сприяють орієнтації на високі зразки поведінкової та світоглядної культури.

Згідно цієї моделі, вчитель повинен надавати перевагу активним методам самоосвіти у рамках здоров'язбереження. Засобами ж розв'язання нагальних питань здоров'я у професійно-педагогічній діяльності майбутнього вчителя може бути включення заходів щодо популяризації здорового способу життя, культури здоров'я, оздоровчої діяльності: взаємодія школи і сім'ї у створенні здорового соціокультурного середовища для дітей; перетворення навчального закладу на центр культури здоров'я та здорового способу життя в мікрорайоні школи; виступи вчительської, батьківської та дитячої громадськості в місцевій пресі, створення блогів.

Висновки. Отже, ефективною умовою збереження та зміцнення здоров'я школярів є ґрунтовна підготовка майбутніх вчителів до здоров'яспрямованої діяльності. Оскільки саме вони є організаторами виховного процесу, які безперервно взаємодіють з вихованцями, створюють умови для їх повноцінного фізичного, психічного, духовно-морального, соціального розвитку та забезпечують формування усвідомленого ціннісного ставлення підростаючого покоління до власного здоров'я.

Наше дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми підготовки майбутніх учителів до впровадження здоров'язбережувальних технологій і потребує подальшого обґрунтування.

Література

1. Брехман И. И. Введение в валеологию – науку о здоровье / И. И. Брехман. – Л. : Наука, 1987. – 125 с.
2. Гончаренко М. С. Валеологічні аспекти формування здоров'я у сучасному освітянському процесі / М. С. Гончаренко, В. Є. Новикова // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: наук. монографія за редакцією проф. Єрмакова С. С. - Харків: ХДАДМ (ХХІІІ), 2006. - № 12. - 168 с. - С. 39 - 43.
3. Горашук В. П. Організація навчально-виховного процесу з валеології в загальноосвітній середній школі / В. П. Горашук. – Луганськ : Альма-Матер, 2002. – 111 с.
4. Кириленко С. В. Формування, збереження й зміцнення здоров'я підростаючого покоління як обов'язковий компонент системи національної освіти / С. В. Кириленко // Формування, збереження й зміцнення здоров'я підростаючого покоління як обов'язковий компонент системи національної освіти. – К., 1997. – 6–13.
5. Реалізація здорового способу життя - сучасні підходи / За заг. ред. М. Лук'янченка, Ю. Шкрєбтія, Е. Боляха, А. Матвєєва. - Дрогобич : КОЛО, 2005. – 124с.
6. Ротерс Т. Т. Мультимедійні технології в процесі підготовки спеціалістів з фізичного виховання / Т. Т. Ротерс // Молода спортивна наука України: зб. наук. праць з галузі фізичної культури і спорту. – Л., 2006. – Вип., Т. 3. – С. 269-273.